

Luka | ARHEOLOŠKI VODNIKI
VIDMAR | IZ BIBLIOTEK OPEROZOV
IN IZ NJIHOVE BLIŽINE V
SEMENIŠKI KNJIŽNICI V
LJUBLJANI

Izvleček

Članek obravnava skupino arheoloških vodnikov, ki so bili v lasti članov ljubljanske Akademije operozov in izobražencev iz njihove bližine in so se kot njihova zapuščina ohranili v Semeniški knjižnici v Ljubljani. Na podlagi analize pripisov, ki so jih v teh knjigah pustili njihovi lastniki, pojasnjuje odnos do materialne dediščine antike, ki so ga izobraženi Kranjci v obdobju baroka razvili na svojih potovanjih po Italiji.*

Abstract

The paper deals with a collection of archaeological guidebooks, once the property of the members of Ljubljana's Academia Operosorum and intellectuals in their circle, now housed in the Seminary Library of Ljubljana as their estate. Analysing the notes made in the books by their owners, the article explains the attitude to the material heritage of antiquity developed by educated Carniolans of the Baroque period on their journeys to Italy.

V zadnjem desetletju svojega življenja je ljubljanski pravnik in zgodovinar Janez Gregor Dolničar (1655–1719) zasnoval eno od svojih številnih hvalnic rojstnemu mestu:

*Labacum, urbium Austriacarum antiquissima,
amoenitate, nobilitate, litteris et episcopatu clarissima,
Schonleb[n]ii historici ceber[r]imi patria, populo frequens.
Arx quae ei im[m]inet, sat splendida,
olim tribunalium – sedes.¹*

»Ljubljana, izmed avstrijskih mest najstarejša,
nadvse sloveča po prijetnosti, odličnosti, znanostih in škofiji,
preslavnega zgodovinarja Schönlebna domovina, vrvi od ljudi.
Trdnjava, ki se dviga nad njo, je bila dovolj odlična,
da je bila nekoč sedež tribunalov.«

* Za dragoceno pomoč in nasvete pri delu v Semeniški knjižnici se zahvaljujem dr. Marijanu Smoliku, za pregled besedila in pripombe pa dr. Marjeti Šašel Kos in dr. Stanku Kokoletu.

¹ Zapis se nahaja na notranji strani hrbtnje platnice rokopisa, ki je pripadal najstarejšemu sinu Janeza Gregorja Dolničarja, Alešu Žigi Dolničarju: Thalnitscher, *Descriptio Urbis Venetiae, Urbis Patavinae*. Ko je Aleš Žiga Dolničar leta 1708 nepričakovano umrl v Neaplju, so bili njegovi rokopisi in knjige poslani k očetu v Ljubljano. Janez Gregor Dolničar je hvalnico napisal v letih po tem nesrečnem dogodku. Za življenje in delo Janeza Gregorja in Aleša Žige Dolničarja prim. Smolik (1980a); Smolik (1980c); Lavrič (1996); Lavrič (2001); Lavrič (2003a).

V tem besedilu je Ljubljana zaradi starodavnosti svoje antične predhodnice povzdignjena nad druga avstrijska mesta. Zgodovina ljubljanske mestne naselbine, ki je po dognanjih Janeza Ludvika Schönlebna (1618–1681) in Janeza Vajkarda Valvasorja (1641–1693) segala do Emone in do Jazonovih argonavtov,² je nedvomno predstavljala pomemben vir samozavesti Janeza Gregorja Dolničarja in drugih članov Akademije operozov, ki so si na koncu 17. in na začetku 18. stoletja prizadevali približati znanstveno, kulturno in umetnostno življenje na Kranjskem Italiji.³ Antične korenine so v očeh operozov Ljubljani zagotavljale enako izhodišče in možnosti za razvoj kakor občudovanim italijanskim mestom.⁴ Kot večno veljaven zgodovinski in umetnostni ideal je v predstavah operozov nastopal zlasti Rim. Ljubljana mu je bila dolžna slediti prvič kot nekdanjemu središču rimskega cesarstva, ki se mu je nekoč klanjala kot antična Emona, in drugič kot aktualnemu središču katoliškega sveta, h kateremu se je obračala v času operozov kot sodobno mesto. Še več, Schönlebnova teza o Jazonovi ustanovitvi mesta leta 1222 pr. Kr. je Dolničarju ponudila priložnost, da je Ljubljano nekoč postavil celo nad sam Rim:

*Ante Romam conditam stetit
Labacum annis quadringentis
septua[gl]inta tribus.*⁵

»Ljubljana je bila zgrajena štiristo triinšesdeset let pred ustanovitvijo Rima.«

Takšnega prepoznavanja simbolne vrednosti antične dediščine pa pri Janezu Gregorju Dolničarju in drugih operozih verjetno niso spodbujale le Schönlebnove in Valvasorjeve objave. Gotovo so si operozi svoje poglede na duhovno in materialno dediščino antike na Kranjskem in v Evropi nasploh izoblikovali tudi v času svojega bivanja v Italiji, namreč v času študija, na potovanjih, ki so sledila zaključku študija, in na poznejših potovanjih, povezanih s službenimi dolžnostmi. Tedaj so imeli priložnost od blizu spoznati spomenike starega Rima in se o njih poučiti iz ustreznih zgodovinskih, topografskih in starinoslovskih knjig, ki so jih kupovali v Italiji, pa tudi v poznejših letih, ko so jih njihove obveznosti že zadrževale v Ljubljani.

Velik del knjig, s pomočjo katerih so se operozi seznanjali z antičnimi spomeniki v Italiji, se je ohranil v Semeniški knjižnici v Ljubljani, h katere

² Prim. Valvasor (1877–1879), vol. 4, knj. XIII, 3–9.

³ Pomen, ki ga je Dolničar pripisoval Schönlebnovim odkritjem, izpričuje laskava omemba tega zgodovinarja v hvalnici Ljubljane. Gl. op. 1.

⁴ Prepričanje operozov, da pripada Ljubljani zaradi njene antične predhodnice mesto v kulturnem svetu Italije, dobiva danes potrditev v novih dokazih, da je Emona administrativno pripadala Italiji, ne pa Panoniji. Prim. Šašel Kos (2003).

⁵ Zapis se nahaja na notranji strani sprednje platnice knjige o poklonitvi deželnih stanov Štajerske, Koroške, Kranjske, Goriške in Trsta cesarju Leopoldu I. leta 1660, ki jo je imel v lasti Janez Gregor Dolničar: Churelichz, *Breve, e succinto racconto*.

ustanovitvi in formiranju so odločilno pripomogli.⁶ Že v VIII. členu svojih pravil, objavljenih v *Akademskih čebelah* leta 1701, so se namreč operozi obvezali, da se bo iz njihove darežljivosti ustanovila javna knjižnica.⁷ Obljubo so začeli pod pokroviteljstvom ljubljanskega škofa Herbersteina izpolnjevati 30. maja leta 1701, ko so ustanovno listino javne knjižnice podpisali najvišji dostojanstveniki ljubljanske škofije, škof Žiga Krištof Herberstein, prošt Janez Krstnik Prešeren in dekan Janez Anton Dolničar.⁸ Obvezali so se, da bodo novoustanovljeni knjižnici podarili vse svoje knjige, in izrazili upanje, da se jim bodo z denarnimi sredstvi za vzdrževanje knjižnice in knjižničarja pridružili še drugi, ki jim je mar za javni blagor in svobodne umetnosti.⁹

Knjižno zbirko nove javne knjižnice so med letom ustanovitve 1701 in letom 1725, ko je bila v Karlovem kolegiju, današnjem Bogoslovnem semenišču, dokončno urejena knjižnična dvorana, povečevali darovi zasebnikov, ki so sledili zgledu ustanoviteljev.¹⁰ Škof Herberstein je večino knjig iz svoje knjižnice najverjetneje prepustil že leta 1701, ko se je umaknil v pokoj v Perugia.¹¹ Knjige prošta Prešerna so bile v zbirko vključene po njegovi smrti leta 1704, knjige dekana Janeza Antona Dolničarja pa prav tako po njegovi smrti leta 1714.¹² Po smrti Marka Grbca leta 1718 so prispele še njegove knjige.¹³ Kmalu po smrti Janeza Gregorja Dolničarja leta 1719 so bile v javno knjižnico verjetno vključene nekatere njegove knjige, nikakor pa ne vse. Dolničar je namreč za glavnega dediča svojega premoženja, torej tudi knjig, določil svojega edinega preživelega sina Jožefa Antona.¹⁴ Tako je zadnja skupina knjig iz hiše Janeza Gregorja Dolničarja v javno knjižnico prispela šele leta 1759, ko je brez potomcev umrl tudi Jožef Anton Dolničar.¹⁵

Poleg knjig teh najbolj vidnih in velikodušnih darovalcev so zbirko tedanje Javne škofijske, današnje Semeniške knjižnice v prvi polovici 18. stoletja bogatili tudi darovi drugih operozov in prijateljev javne knjižnice iz vrst stolnega kapitlja in deželnega plemstva, npr. knjige kanonika Jurija Andreja Gladiča, župnika Janeza Jakoba Schillinga, jurista Janeza Štefana Florijančiča pl. Grienfelda, kanonika Karla Jožefa barona Apfaltrerja, deželnega glavarja Janeza Gašperja grofa Cobenzla itd. Prvi znani knjižničar

⁶ Za zgodovino Semeniške knjižnice gl. Smolik (1975); Smolik (1994); Smolik (2002).

⁷ *Akadske čebele* (1988), 9.

⁸ Za prepis ustanovne listine gl. Werth, *Catalogus librorum*; Dolničar (2003), 173–174.

⁹ Za prevod ustanovne listine gl. Steska (1900), 78; Smolik (1975), 6; Dolničar (2003), 328–329.

¹⁰ Za zgodovino gradnje semenišča in urejanja knjižnične dvorane v njem gl. Smolik (1959), 90–96; Smolik (2002).

¹¹ Prim. Smolik (1994), 66.

¹² Prim. Smolik (1994), 66.

¹³ Gl. popis Grbčevih knjig: *Bibliotheca Gerbeziana*.

¹⁴ Prim. Radics (1909), 159–161; Smolik (1980c), 74; Smolik (1994), 66, 68, op. 21.

¹⁵ Prim. Thallmainer, *Inventarische Extract*.

Francišek Jožef Thallmainer je nato Javni škofijski knjižnici pridobil vrsto knjig iz knjižnice škofijskega dvorca v Ljubljani in iz knjižnice škofovske rezidence v Gornjem Gradu, saj je leta 1752 izpeljal zamenjavo duplikatov med temi tremi bibliotekami.¹⁶ Knjige je Thallmainer kupoval ali pridobival z zamenjavo med letoma 1742, ko je nastopil službo bibliotekarja, in letom 1768, ko je – še vedno na mestu bibliotekarja – umrl. Tako knjige, ki jih je kupil za knjižnico, kot knjige, ki jih je kupil zase, je vključil v zbirko javne knjižnice. Knjižni fond, kakor se je izoblikoval do leta 1768, je bil nepopravljivo okrnjen konec leta 1802, ko je v procesu sicer postopnega spreminjanja javne škofijske v semeniško teološko knjižnico prišlo do velike razprodaje duplikatov in nepotrebnih, tj. neteoloških knjig.¹⁷ Knjige so izločali še v letih 1819–1828, ko je službo bibliotekarja opravljal Janez Zalokar.¹⁸ Tedaj je iz Semeniške knjižnice izginilo tudi nekaj knjig, obravnavanih v nadaljevanju (Dodatek, enote 5, 7, 8).

Kljub temu se je v sklopu Semeniške knjižnice vse do danes ohranil večji del prvotne skupine arheoloških vodnikov, za katere sem ugotovil, da so prišli iz bibliotek operozov in iz njihove bližine, tj. iz biblioteke škofa Herbersteina, iz biblioteke kanonika Apfaltrerja in iz biblioteke ljubljanskega škofijskega dvorca. Na koncu upoštevam še tovrstne knjige Franciška Jožefa Thallmainerja kot vestnega varuha knjižne zapuščine operozov in nadaljevalca njihovega izročila pri zbiranju publikacij z vseh polj človeškega znanja, še posebej italijanskih knjig s področja humanističnih ved.

Knjige Janeza Gregorja Dolničarja

Janez Gregor Dolničar je Rim obiskal aprila leta 1679, še pred podelitvijo doktorskega naslova 21. junija 1679 v Bologni,¹⁹ nato pa je verjetno večino časa do leta 1683, ko se je poročil, preživel na potovanju po Italiji.²⁰ Že vsaj leta 1679 je začel zbirati italijanske vodnike,²¹ med katerimi so bile tudi knjige o spomenikih antičnega Rima. Po tem je obiskal Italijo vsaj še enkrat, in sicer spomladi leta 1703, ko je s sinom Alešem Žigo obiskal Benetke in Padovo.²²

Dolničar si je najbrž že ob prihodu v Rim kupil Felinijev *Trattato nuo-*

¹⁶ Prim. Smolik (1967), 50; Simoniti (1974), 24; Smolik (1975), 10.

¹⁷ Prim. zapis o razprodaji tedanjega bibliotekarja J. B. Fabrisa na začetku Werthovega kataloga (Werth, *Catalogus librorum*).

¹⁸ Smolik (2002), 12.

¹⁹ Vidmar (2004), 160. Prim. Lavrič (2003a), 38, 39.

²⁰ Smolik (1980c), 74.

²¹ Marca leta 1679 si je na poti v Rim ob postanku v Loretu kupil dva vodnika po loretski baziliki. Gl. Vidmar (2004), 159.

²² Gl. Lavrič (1996), 36–44.

vo delle cose maravigliose dell'alma città di Roma iz leta 1625, ki je ohranjen v Semeniški knjižnici (Dodatek, enota 1).²³ V njegovo knjižnico je zagotovo prišel pred letom 1692, ko ga omenja v svojem katalogu knjig.²⁴ O tem, da je imel Felinijev vodnik v rokah ob ogledovanju Rima, priča spis *Notabilia de Roma*, ki ga je sestavljal aprila leta 1679 v Rimu ali malo pozneje. V njem je namreč na podoben način kot Felini popisal predvsem antične spomenike Večnega mesta: sedmero gričev, Panteon, templje, obeliske, slavoloke, cesarske forume s stebri, mestna vrata, palače in nekropole.²⁵ Felinijeva knjiga je še v starinoslovskem duhu 16. stoletja sestavljena iz množice kratkih, deskriptivnih poglavij o znamenitostih antičnega in sodobnega Rima, ki jih dopolnjujejo umetniško skromni, vendar nazorni in poučni lesorezi. Dolničar si je v kazalu na koncu knjige s peresom označil nekatera poglavja, ki so ga posebej zanimala, namreč poglavja o poplavih Tibere, o antičnih akveduktih, termah, gledališčih, portikih, stebrih, kipih, palačah, svetiščih itd.

Iz zapuščine Janeza Gregorja Dolničarja sta v tedanjo Javno škofijsko knjižnico v Ljubljani prišla še dva vodnika po Rimu, ki se ukvarjata z antičnimi spomeniki. Knjige *Roma septicollis antiqua, seu brevis discursus de septem montibus urbis Romae, de portis, et pontibus, aliisque antiquitatibus* Mattea Mayerja, natisnjene v Rimu leta 1687 (Dodatek, enota 3),²⁶ ni več v razvidu. Ohranila pa se je *Roma sacra antica, e moderna*, ki je izšla v Rimu leta 1687 (Dodatek, enota 4). Delo je razširjena in izboljšana izdaja Felinijevega vodnika, ki se od prve izdaje razlikuje po novih poglavjih in lesorezih, posvečenih visokobaročnemu Rimu.²⁷ Vodnik je razdeljen na del o svetem Rimu, ki obsega opise cerkva, del o antičnem Rimu, ki obsega opise stavb in kipov starega Rima, in del o modernem Rimu, ki obsega opise znamenitosti po mestnih okrožjih, zlasti opise patricijskih palač z njihovimi zbirkami antičnih kipov.

²³ Dolničar rimskega vodnika sicer ni signiral, je pa gotovo napisal nedokončan seznam »Sette chiese di Madonna in Lubiana« na zadnji strani in seznam ljubljanskih Marijinih podob na notranji strani hrbtnice te knjige. Njen izvor v zapuščini Dolničarjev potrjuje tudi Thallmainer, *Abecedni katalog*: »ex haereditate Thalbergica«. Pred Dolničarjem je imel knjigo v lasti vsaj še en, najverjetneje italijanski lastnik, ki je na notranjo stran platnice knjige najbrž zapisal leto njenega nakupa, ki je bilo hkrati sveto, jubilejno leto: »An[n]o gubilleo 1650«. Tudi sam Felinijev vodnik je bil izdan v svetem letu 1625, ki ga je razglasil papež Urban VIII.

²⁴ Thallnitscher, *Catalogus librorum*: »Le cose maravigliose di Roma, 8vo«.

²⁵ Spis je sestavljen na praznih straneh knjige *Villa Benedetta* Mattea Mayerja, ki je izšla leta 1677 in jo je dve leti pozneje v Rimu kupil Dolničar. Za prepis in komentar besedila gl. Vidmar 2004, 162–169.

²⁶ Thallmainer, *Abecedni katalog*, uvršča delo »ex haereditate Thalbergica« v »Fasciculum sign. Digestum Quotlibeticum Parte II«.

²⁷ Po Thallmainerju prihaja knjiga »ex haereditate Thalbergica« (Thallmainer, *Abecedni katalog*).

Poleg teh poljudnih vodnikov po arheološki dediščini Večnega mesta pa je imel Janez Gregor Dolničar v lasti tudi ključno delo o arhitekturi antičnega Rima, namreč Vitruvijev traktat, ki je pripadal izdaji iz leta 1513 (Dodatek, enota 5). Thallmainer namreč v svojem *Abecednem katalogu* navaja, da prihaja knjiga iz zapuščine Dolničarjev.²⁸ Bibliotekar še dodaja, da je Vitruvijevemu delu dodana razprava *O akveduktih mesta Rima* Seksta Julija Frontina, torej ena od redkih ohranjenih antičnih knjig o hidravliki. Knjige z Vitruvijevim in Frontinovim traktatom sicer ni več v razvidu v Semeniški knjižnici, vendar je mogoče to renesančno izdajo kljub temu identificirati s pomočjo natančnejše navedbe naslova v Thallmainerjevem *Stvarnem katalogu*.²⁹ Nedvomno gre za izdajo Giovannija Gioconda, ki jo je v Firencah leta 1513 založil Philippus de Giunta in je združila Vitruvijev in Frontinov traktat pod naslovom: *Vitruvius iterum et Frontinus a Iocundo revisi repurgatique quantum ex collatione licuit*. Gotovo so vodniki po antičnem Rimu skupaj z Vitruvijevim in s Frontinovim traktatom odigrali pomembno vlogo pri Dolničarjevi zasnovi spisa *Antiquitates Urbis Labacensis* iz let 1690–1693.³⁰

Med knjige, ki so Janeza Gregorja Dolničarja vodile po antičnih spomenikih, smemo poleg omenjenih šteti še starinoslovsko delo *Historia antica, e moderna: sacra, e profana, della città di Trieste*, ki ga je napisal tržaški bosonogi avguštinec, oče Irenej od sv. Križa, in ga izdal v Benetkah leta 1698 (Dodatek, enota 2). Čeprav se Dolničar v knjigo ni podpisal, je njegovo lastništvo nesporno zaradi Thallmainerjevega zaznamka v rubriki *a quo perceptus v Abecednem katalogu*³¹ in zaradi nezamenljivih glos in komentarjev, s katerimi je popisal knjigo. Knjiga je prišla v Javno škofijsko knjižnico leta 1759.³²

Irenejevo polihistorso delo skuša podati kar najbolj izčrpen pregled zgodovine, dogodkov, slavnih ljudi, družin, običajev in privilegijev mesta Trsta kakor tudi popis njegovih antičnih ostankov, spomenikov, grobnic itd. Zanimanje za antično umetnost izpričujeta zlasti tretja in četrta knjiga te kronike, ki sta posvečeni ohranjenim spomenikom Tergesta. Knjiga je okrašena s preprostimi lesorezi rimskih napisnih plošč, ruševin, sarkofagov in reliefov. Ugotovitve in ocene očeta Ireneja je Dolničar komentiral sproti in na priloženih listih. Posebej se je čutil izzvanega ob Tržačanovem polemiziranju z njegovim stricem Schönlebnom. Oče Irenej namreč na nekem mestu zatrdi, da ne razume Schönlebn, ki postavlja neverjetne teze o smeri Alarikovega vojnega pohoda samo zato, da bi ubranil svojo Ljubljano kot antično Emono. Dolničar se na to žolčno odzove s komentarjem ob strani: »Fr. Ireneus, ignarus historiae. Nescit combinare et audet calumnire.«³³

²⁸ Thallmainer, *Abecedni katalog*: »ex haereditate Thalbergica«.

²⁹ Prim. Thallmainer, *Stvarni katalog* (tematska skupina »Mechanici«).

³⁰ Prim. Premerstein (1902).

³¹ Thallmainer, *Abecedni katalog*: »ex haereditate Thalbergica«.

³² Prim. Thallmainer, *Inventarische Extract*.

³³ Gl. knjigo, navedeno v Dodatku kot enota 2, 497.

Vse omenjene knjige je v mladosti gotovo bral tudi Dolničarjev sin Aleš Žiga (1685–1708), ki je od leta 1704 živel v Perugii, od leta 1707 v Rimu, leta 1708 pa je umrl v Neaplju.³⁴ Toda starinoslovska in polihistorska usmeritev kakega Felinijevega in Mayerjevega besedila, ki je bila še sprejemljiva v času mladosti Janeza Gregorja Dolničarja, ni mogla dolgo zadovoljevati umetnostno občutljivejšega opazovalca Aleša Žigo Dolničarja, ki je bil v Rimu sprejet v Accademia dell'Arcadia, torej v krog največjih literarnih in umetnostnih poznavalcev v Italiji.³⁵ Ob ogledovanju in opisovanju antičnih kipov, npr. Laokoontove skupine, Belvederskega Apolona in konjeniškega spomenika Marka Avrelija,³⁶ je zato gotovo uporabljal novejša knjige, ki so mu bile v takšnem okolju zlahka dostopne. Kljub temu ne gre spregledati možnosti, da se je Aleš Žiga Dolničar pri zasnovi naslova svojega spisa o Rimu (*Notabiliora Almae Urbis Romae*) vsaj nekoliko zgledoval po naslovu Felinijevega vodnika oziroma naslovu kratkega spisa o Rimu Janeza Gregorja Dolničarja (*Notabilia de Roma*).

Knjige Janeza Antona Dolničarja

Brat Janeza Gregorja Dolničarja, ljubljanski stolni dekan Janez Anton Dolničar (1662–1714), se je lahko z antičnimi spomeniki na italijanskih tleh prvič pobliže seznanil jeseni leta 1683, ko je pripotoval v Rim, da bi tam nadaljeval študij filozofije in teologije. V Večnem mestu je zanesljivo bival še večji del naslednjega leta, ko je dosegel doktorat in bil ordiniran. Morda se je v Rim zopet vrnil v letih 1687 in 1688, ko je vodil pravdo za zmanjšanje obveznosti v stolnici pri beneficiatu sv. Jurija.³⁷

Kljub temu se v Semeniški knjižnici ni ohranila nobena njegova knjiga, ki bi obravnavala zgolj antične spomenike v Rimu. Zato pa je mogoče najti njegov izvod druge izdaje topografskega dela *Descrizione della citta di Napoli, e del suo amenissimo distretto, et dell' antichita della citta di Pozzuolo*, ki ga je napisal Giuseppe Mormile (Dodatek, enota 6). Knjiga je bila natisnjena leta 1625 v Neaplju. Na prvi strani je težko čitljiv, delno zabrisan podpis nekega don Thomasa, nedvomno prvega lastnika knjige iz kraljestva obeh Sicilij. Na naslovni strani je ob okrasnem bakrorezu vpis zadnjega lastnika knjige pred vključitvijo v javno knjižnico, Janeza Antona Dolničarja: »I. A. T. Decani«. Provenienco potrjuje tudi Thallmainerjeva beležka.³⁸ Je Dol-

³⁴ Prim. Lavrič (1996), 35, 36.

³⁵ Prim. Škerlj (1973), 115.

³⁶ Prim. Lavrič (1996), 47–50.

³⁷ Biografske podatke o Janezu Antonu Dolničarju povzemam po Radics (1863); Steska (1901); Smolik (1980b); Lavrič (2003a), 49–51; Lavrič (2003b).

³⁸ Thallmainer, *Abeceadni katalog*: »Thalnitsher«. Thallmainer zapisuje priimek *Thalmitsher*, tj. Dolničar, dosledno ob knjigah dekana Dolničarja, medtem ko uporablja za

ničar knjigo kupil leta 1684 ali 1685, ko se je iz Rima morda podal na izlet v bližnji Neapelj?

Vodnik po Neaplju in njegovi okolici sestavljajo deskriptivna poglavja, opremljena s preprostimi lesorezi znamenitosti, npr. Vergilijevega groba in Sibiline votline. Mormile se sicer najprej posveti neapeljskim cerkvam in parkom, vendar najbolj podrobno predstavi prav antične razvaline in znamenitosti v okolici mesta, pri Pozzuoliju, Kumah, Bajah in Misenu.

Poleg Mormilejeve knjige o Neaplju in okolici je bilo v dekanovi knjižni zbirki vsaj še eno delo, ki je med drugim obravnavalo tudi antične spomenike, in sicer knjiga Francesca Scota, *Itinerario, ovvero nova descrizione de' viaggi principali d'Italia*, ki je izšla v Padovi leta 1654 (Dodatek, enota 7). Thallmainer navaja v *Stvarnem katalogu* posebno, torej v okviru knjige nedvomno pomembno poglavje »Descrittione di Roma con le cose notabili«. ³⁹ Knjige danes ni več v razvidu v Semeniški knjižnici.

Knjige Janeza Krstnika Prešerna

Tudi ljubljanski stolni prošt in palatinski grof Janez Krstnik Prešeren (1656–1704), prvi predsednik Akademije operozov, se je večkrat podal v Italijo, kjer je lahko občudoval njene antične spomenike. Kanonik in operoz Jurij Andrej Gladič je v govoru ob njegovi smrti povedal, da je Prešeren že v obdobju svojega dunajskega študija, med letoma 1674 in 1680, obiskal Italijo in Francijo. ⁴⁰ Tudi med letoma 1689 in 1692 se je kot posrednik salzburškega nadškofa Johanna Ernsta Thuna v pravdi s passavsko škofijo zadrževal v Rimu. ⁴¹

Kakor Janez Gregor Dolničar je imel Prešeren v lasti Mayerjev arheološki vodnik z naslovom *Roma septicollis antiqua, seu brevis discursus de septem montibus urbis Romae, de portis, et pontibus, aliisque antiquitatibus*, natisnjen v Rimu leta 1677 (Dodatek, enota 9). ⁴² V njegovi knjižnici je bilo delo znamenitega rimskega polihistorja, jezuita Athanasia Kircherja, o egipčanskem obelisku, izkopanem v Rimu pod papežem Aleksandrom VII. Delo *Obelisci Aegyptiaci nuper inter Isaei Romani rudera effossi interpretatio hieroglyphica* je izšlo v Rimu leta 1666 (Dodatek, enota 8). Knjige ni več v razvidu.

Prošt je imel v lasti tudi starinoslovsko delo *Antiquitatum Romanarum corpus absolutissimum*, delo več znanstvenikov, Ioannesa Rosina, Thomasa

knjige iz zapuščine Janeza Gregorja Dolničarja vedno izraz *ex haereditate Thalbergica*, tj. iz Thalbergove zapuščine.

³⁹ Thallmainer pripisuje delo dekanovi knjižni zbirki (Thallmainer, *Abecedni katalog: »Thalnitscher«*). Prim. tudi Thallmainer, *Stvarni katalog*.

⁴⁰ Bren (1919), 206–209.

⁴¹ Miklavčič (1952), 564; Smolik (1994), 64.

⁴² Thallmainer, *Abecedni katalog: »Preschern«*.

Dempsterja in Andrea Schotta, ki je izšlo leta 1619 v Kölnu (Dodatek, enota 10). Na hrbtni strani prvega lista knjige je nalepljen Prešernov tiskani ekslibris. Na naslovni strani, ki sledi, sta vpisa prejšnjega oziroma prejšnjih lastnikov. Zgornji vpis je prečrtan in nečitljiv, spodnji pa prelepljen in delno čitljiv vpis Janeza Friderika pl. Hofferja. Knjiga posveča posamezna poglavja antičnemu Rimu in njegovemu prebivalstvu, bogovom in templjem, svečenikom, koledarju in praznikom, politični ureditvi, zakonom, vojski itd. Kranjski izobraženec, ki se je želel poučiti o rimski arhitekturi, sicer v leksikonu ni našel podrobnih opisov, je pa lahko v njegovi prvi knjigi pregledal natančne sezname rimskih templjev, mestnih vrat, slavolokov, akveduktov, ulic in term, urejene po mestnih okrožjih, v spremnem besedilu pa se je lahko seznanil s funkcijo in z zgodovino teh stavb. Prešeren si je v knjigi podčrtal imena pomembnih avtorjev in zgodovinskih oseb ter knjižne naslove in si vanjo zapisal več krajših sprotnih pripomb in pojasnil.⁴³

Knjige Žige Krištofa Herbersteina

Ljubljanski škof Žiga Krištof grof Herberstein (1644–1716) se sicer zaradi dostojanstva prelatske funkcije ni pridružil svojim kanonikom in sodeželanom, ki so ustanovili Akademijo združenih in Akademijo operozov, vendar je ne glede na to zaradi naklonjenosti in podpore njihovim projektom postal njihov najtesnejši sodelavec. Tudi on se je v raznih obdobjih svojega življenja dalj časa mudil v Italiji, kjer je imel priložnost spoznavati spomenike starega Rima, pa tudi kupovati prvovrstne knjige. Z Italijo se je prvič srečal v času študija. Kot gojenec nemškega vzgojnega zavoda Germanik je leta 1665 v Rimu zaključil študij teologije. Po imenovanju za ljubljanskega stolnega prošta leta 1667 se je vrnil v Rim, kjer je leta 1668 dosegel doktorat filozofije in teologije na univerzi Sapienza. Ko se je leta 1701 odpovedal ljubljanski škofiji, se je vrnil v Italijo, da bi tam preživel ostanek svojega življenja. Umrli je leta 1716 v Perugii.⁴⁴

Škof je imel po Thallmainerjevih podatkih v lasti knjigo *Ritratto di Roma antica* (Dodatek, enota 11), natisnjeno v Rimu leta 1627, ki pa je ni več v razvidu v Semeniški knjižnici. Zvezana je bila skupaj s pastirskim romanom *Erotodidasculus* Casparja von Bartha, natisnjenim v Hannoveru leta 1625.⁴⁵ V Herbersteinovi knjižnici se je torej očitno nahajal izvod prve izdaje vodnika

⁴³ Gl. knjigo, navedeno v Dodatku kot enota 10, nepaginirana uvoda tiskarja in Jacoba Dempsterja in Schottov dodatek o rimskih rodovih in družinah na koncu knjige.

⁴⁴ Biografske podatke Žige Krištofa Herbersteina povzemam po Dolinar (1993), 72–74. Gl. tudi Klemenčič (1996).

⁴⁵ Gre za latinsko priredbo španskega romana *La Diana Enamorada* Gasparja Gila Pola. Thallmainer je Barthovo delo v rubriki *a quo perceptus* označil kot Herbersteinov dar. Thallmainer, *Abecedni katalog*: »Herberstein«.

Ritratto di Roma antica, ki naj bi ga napisal Pompilio Totti. Knjiga, ki je s pomočjo bakrorezov in lesorezov predstavljala stavbe, dogodke in življenje v antičnem Rimu, je bila namenjena raziskovalcem antičnih ruševin.

Knjige Karla Jožefa Apfaltrerja

V Semeniški knjižnici se je med knjigami o antičnem Rimu ohranil tudi izvod vodnika, ki ga je pod naslovom *Roma avanti, e doppo Romolo, investigata nelle sue ruine per la Facilità de' Forastieri* napisal Pietro de' Sebastiani in izdal leta 1679 v Rimu (Dodatek, enota 12). Njegov nekdanji lastnik je na drugi strani nad skrajšanim naslovom knjige zapisal:

*Ex libris Caroli Iosephi L. B. ab
Apfaltrer, SS. Theologiae doct.
et Protonotarii Pontificii.
1702.*

(»Izmed knjig Karla Jožefa barona Apfaltrerja, doktorja presvete teologije in papeškega protonotarja, 1702«). Tudi Thallmainer je v svojem *Abecednem katalogu* knjigo označil za Apfaltrerjev dar.⁴⁶ Baron Apfaltrer, ki je knjigo kupil leta 1702 ali malo pred tem, je bil kanonik ljubljanskega stolnega kapitlja. Poročilo Jožefa Kalasanca barona Erberga ga uvršča med sloveče kranjske pridigarje.⁴⁷ Po letih je moral biti vrstnik operozov, saj je umrl okoli leta 1708.⁴⁸ Z ozirom na njegovo poreklo, stan, službeno mesto in duhovno širino, ki jo izpričuje Erbergova opomba, ne nazadnje pa tudi knjiga v Semeniški knjižnici, je mogoče domnevati, da je bil dober znanec škofa Herbersteina, njegovega naslednika Ferdinanda Kuenburga, prošta Prešerna, dekana Dolničarja in drugih operozov.

Apfaltrerjev vodnik, ki je bil napisan za tuje obiskovalce Rima, gradi podobo tedanjega Večnega mesta kakor tudi večina sočasnih vodnikov s pomočjo primerjave med antičnim in modernim Rimom. Prvi del je posvečen zgodovini Italije od vesoljnega potopa do Eneja, drugi pa Romulovi ustanovitvi Rima in spomenikom Večnega mesta. De' Sebastiani v tem delu knjige locira prve rimske stavbe iz časa ustanovitve, nato pa se posveti opisu znanih stavb iz cesarske dobe. Spotoma se ustavlja ob arhitekturah sodobnega Rima. Avtorjeva posebnost je, da jih stalno primerja z njihovimi antičnimi predhodnicami in razsoja, v kolikšni meri dolgujejo svojo lepoto umetnosti starih. De' Sebastiani zaključuje svoje delo s standardnimi sezname rimskih

⁴⁶ Thallmainer, *Abecedni katalog*: »ab Apfaltrer«.

⁴⁷ Uršič (1975), 137.

⁴⁸ V letih 1708–1719 so bile namreč napisane prošnje in priporočila v zvezi s kandidaturom za kanonikat, izpraznjen po smrti Karla Jožefa barona Apfaltrerja (Nadškofijski arhiv Ljubljana, Kapiteljski arhiv Ljubljana, f. 13/01). Za opozorilo in podatke se zahvaljujem dr. Lilijani Žnidaršič Golec.

gričev, mostov in mestnih vrat, kakršne srečamo tudi v drugih vodnikih po Rimu, pa tudi v Dolničarjevem spisu *Notabilia de Roma* iz leta 1679.⁴⁹

O Apfalterjevem branju knjige *Roma avanti e doppo Romolo* in o njegovem zanimanju za temo odnosa med antiko in sodobnostjo, ki jo na izviren način odpira de' Sebastiani, pričajo zelo številni pripisi s peresom in svinčnikom. Lastnik je prečrtaval tiskarske napake in popravljal napačno ali slabo natisnjena lastna imena, npr. »Antimoro« v »Antinoro«⁵⁰ ali »S. G[...] in Fonte« v »S. Giovanne in Fonte«.⁵¹ Prav tako je dopisoval manjkajoče vejice, naglase in črke ter podčrtaval imena rimskih spomenikov, npr. Zlate palače (Domus aurea),⁵² malega obeliska pred cerkvijo S. Maria sopra Minerva⁵³ itd. Poleg de' Sebastianijevega opisa konjeniškega spomenika Marka Avrelija na Kapitolu, v katerem je ta zaradi odličnosti izdelave označen za pravi zaklad, pa si je kanonik s svinčnikom dopisal »N[ota] B[ene]«, torej »Pomni!«⁵⁴

Knjige iz škofijskega dvorca

Leta 1752 so bili iz knjižnice ljubljanskega škofijskega dvorca v Javno škofijsko knjižnico skupaj z drugimi knjigami prineseni trije vodniki po Rimu in eden po Neaplju. Obstaja verjetnost, da so jih kupili ali brali škofje, ki so bili sopotniki in večji ali manjši podporniki operozov, torej Žiga Kristof grof Herberstein (1683–1701), Ferdinand grof Kuenburg (1701–1711), Franc Karel grof Kauniz (1711–1717), Viljem grof Leslie (1718–1727), morda pa tudi Thallmainerjev pokrovitelj, škof Žiga Feliks grof Schrattenbach (1728–1742).

Najstarejši med omenjenimi knjigami je poznorenesančni vodnik z naslovom *Libri quattro dell'antichita della citta di Roma*, ki ga je leta 1565 v Benetkah izdal Bernardo Gamucci (Dodatek, enota 13). Thallmainer navaja v *Abecednem katalogu*, da prihaja delo iz škofijskega dvorca.⁵⁵ Provenienco je označil tudi na notranji strani sprednje platnice: »ex aula episcopali«. Prvotni lastnik knjige se je sicer podpisal na dnu naslovne strani, vendar je bilo njegovo ime pozneje izbrisano do neprepoznavnosti. Gamuccijevo delo vodi bralca s kratkimi poglavji in z lesorezi po antičnih znamenitostih Večnega mesta. Uvodnemu načrtu starega Rima sledijo opisi s podobami najpomembnejših antičnih stavb in spomenikov, tj. ostankov na Kapitolu, templjev, palač in slavalokov na Rimskem forumu, Koloseja, Marcelovega

⁴⁹ Prim. Vidmar (2004).

⁵⁰ Gl. knjigo, navedeno v Dodatku kot enota 12, 21.

⁵¹ Gl. knjigo, navedeno v Dodatku kot enota 12, 116.

⁵² Gl. knjigo, navedeno v Dodatku kot enota 12, 43.

⁵³ Gl. knjigo, navedeno v Dodatku kot enota 12, 81.

⁵⁴ Gl. knjigo, navedeno v Dodatku kot enota 12, 118.

⁵⁵ Thallmainer, *Abecedni katalog*: »ex aula episcopali«.

gledališča, Cestijeve piramide, Dioklecijanovih term, Neronove Zlate palače, cesarskih stebrov, Panteona itd.

Drugi vodnik po Rimu iz škofijskega dvorca ima naslov *Il Mercurio Errante delle Grandezze di Roma, tanto antiche, che moderne* (Dodatek, enota 16). Izvod z letnico 1693 pripada prvi izdaji tega priljubljenega vodnika, ki ga je napisal pesarski antikvar Pietro Rossini. O prvotnem nahajališču v ljubljanskem škofijskem dvorcu pričata Thallmainerjeva vpisa na notranji strani sprednje platnice in v rubriki *a quo perceptus* v *Abecednem katalogu*.⁵⁶ Rossinijevo delo predstavlja bralcu oziroma popotniku na jedrnat način mestne znamenitosti; v primerjavi z drugimi vodniki je tokrat poudarek na spomenikih iz profane sfere. Na začetku so kot po navadi opisani antični spomeniki, tj. templji, slavoloki, cirkusi, terme, mostovi, gledališča, obeliski, akvedukti in grobnice. Temu sledita seznam mestnih trgov z merami in seznam glavnih ulic. Potem se Rossini posveti cerkvam, drugi del vodnika pa je namenjen opisu sodobnih rimskih palač in vil. K njihovi predstavitvi spadajo obsežni inventarji njihovih umetniških zbirk, tudi zbirk antičnih kipov.

Tretji vodnik po Rimu, ki je iz škofijskega dvorca prišel v javno knjižnico,⁵⁷ je leta 1708 pod naslovom *Descrizione di Roma antica e moderna* izšel v Rimu. Gre za izdajo, ki združuje v dveh volumnih nekoliko starejša umetnostnotopografska vodnika Filippa de' Rossija po antičnem in modernem Rimu (Dodatek, enota 15). Prvi del (*Descrizione di Roma antica*) je posvečen spomenikom antičnega Rima, ki so z bakrorezi pogosto predstavljeni dvakrat, v rekonstruirani nekdanji obliki in v sodobnem stanju.

Vodnik po Neaplju v dveh zvezkih, katerega izvod je v današnji Seme-niški knjižnici, je pod naslovom *Moderna distintissima descrizione di Napoli* v Neaplju leta 1703 in 1704 objavil Domenico Antonio Parrino (Dodatek, enota 14). Na notranjo stran sprednje platnice je Thallmainer napisal: »ex aula episcopali«. V prvem delu predstavlja avtor Neapelj. Drugi del je posvečen okolici Neaplja, med drugim antičnim spomenikom na obali, otoku Capri, Pozzuoliju, Kumam, Pompejem, pa tudi Vezuvu ipd. Knjige niti škofje niti poznejši bralci v javni knjižnici zagotovo niso veliko uporabljali, ker je nekaj listov ostalo nerazrezanih še iz tiskarne.

Knjige neznane provenience

Med knjigami neznane provenience, ki so prišle v tedanjo Javno škofjsko knjižnico v Ljubljani zanesljivo pred letom 1768, ko je umrl bibliotekar Thallmainer, je bil renesančni traktat *De origine et amplitudine civitatis Veronae*,

⁵⁶ Thallmainer, *Abecedni katalog*: »ex aula episcopali«.

⁵⁷ Thallmainer, *Abecedni katalog*: »ex aula episcopali«. Isto oznako je Thallmainer napisal na notranjo stran sprednje platnice obeh zvezkov dela.

ki ga je napisal Torello Sarayna in je izšel v Veroni leta 1540 (Dodatek, enota 17). Dela danes ni več v razvidu v Semeniški knjižnici v Ljubljani.⁵⁸ Knjiga je z lesorezi Giovannija Carota, ki so rekonstruirali prvotno podobo antičnih stavb, pomagala širiti inovativne interpretacije antične in sodobne arhitekture iz kroga naprednih severnoitalijanskih umetnikov.⁵⁹ Predstavljala je spomenike antične Verone, namreč areno, gledališče, slavoloke, mestna vrata itd. Nedvomno jo je zaradi istega zanimanja za antično arhitekturo, ki so ga izkazovali njeni bralci v 16. stoletju, kupil tudi neki izobraženi Kranjec, bodisi zasebnik in poznejši donator bodisi – kar je manj verjetno – Thallmainerjev predhodnik bibliotekar.

Knjige Franciška Jožefa Thallmainerja

Verjetno je bibliotekar Francišek Jožef Thallmainer (1698–1768) poskrbel za nakup vodnika z naslovom *Descrizione di Roma antica*, ki je izšel v Rimu leta 1739 (Dodatek, enota 20).⁶⁰ Izvod je pripadal novejši izdaji vodnika po antičnem Rimu Filippa de' Rossija. Knjige ni več v razvidu v Semeniški knjižnici v Ljubljani, čeprav jo je imel bibliotekar Jurij Volc v evidenci še leta 1840.⁶¹

Thallmainer je z zamenjavo pridobil tudi izvod znamenitega Palladievega traktata *I quattro libri dell'architettura*, ki je izšel v Benetkah leta 1581 (Dodatek, enota 19).⁶² Bibliotekarju je torej uspelo najti izvod ene izmed najstarejših beneških izdaj Palladieve knjige, ki jo od prve izdaje ločuje le enajst let. Za ljubitelje antične arhitekture je bil traktat zanimiv zlasti zato, ker je v njegovi četrti knjigi avtor z rekonstrukcijami in s spremnimi besedili predstavljal zgradbe starih Rimljanov. V knjigi ne najdemo nikakršnih vpisov ali pripisov, le zabavne risbe in senčenja, s katerimi se je kratkočasil neki bralec v 18. stoletju.⁶³

Thallmainer osebno je imel v lasti verzijo še enega Palladievega dela, in sicer španski prevod arheološkega vodnika *Le Antichità di Roma*,⁶⁴ ki je prvič izšel leta 1554 v Benetkah. Traktat je izšel v sklopu knjige *Las cosas maravillosas* (Dodatek, enota 18), ki je bila natisnjena v Rimu leta 1628.

⁵⁸ Thallmainer, *Stvarni katalog*, označuje zvezek, v katerem naj bi bil Saraynov traktat, s pomožnim naslovom: »Eutropius Monachus p.: Insigne Volumen, Historiae Romanae compendium«.

⁵⁹ Prim. Maschio (1997).

⁶⁰ Prim. Thallmainer, *Abecedni katalog*.

⁶¹ Volc, *Index Bibliothecae maioris*. Glede na Volčevo signaturo je mogoče sklepati, da je bilo delo v dveh volumnih.

⁶² Thallmainer, *Abecedni katalog*: »commutatione perceptus«.

⁶³ Gl. knjigo, navedeno v Dodatku kot enota 19, npr. I, 42; II, 40, 66; IV, 24.

⁶⁴ Thallmainer, *Abecedni katalog*: »Thallmainer«.

Thallmainer je zvezek označil z alternativnim naslovom »Caverna protribus opusc.«⁶⁵ Zvezka oz. knjige ni več v razvidu v Semeniški knjižnici.

Ohranjena skupina knjig v Semeniški knjižnici, ki se ukvarjajo z antičnimi spomeniki, dokazuje, da so se operozni skupaj z drugimi izobraženimi Kranjci prve polovice 18. stoletja zanimali zlasti za spomenike Večnega mesta. Le posamezne knjige so posvečene antičnim ostankom v okolici Neaplja, v Veroni in v Trstu. Stari Rim je bil v času operozov še vedno končni cilj izobraževalnih potovanj po koncu študija, novi Rim pa po njihovem trdnem prepričanju prav zaradi svoje slavne preteklosti še vedno glavno žarišče kulture in umetnosti v Evropi, vredno posnemanja. Njihovi pripisi in druga znamenja v knjigah kažejo, da so se branja in spoznavanja ostankov antičnega Rima pogosto lotevali z veliko predhodnega znanja, vedno pa z velikim zanimanjem.

DODATEK

Ohranjeni in pogrešani arheološki vodniki in knjige o antični arhitekturi v Semeniški knjižnici v Ljubljani

Knjige so zbrane po skupinah glede na njihovo lastništvo. Lastniki so razvrščeni po pomenu, ki ga imajo za Akademijo operozov. Znotraj posamezne skupine knjig so avtorji oziroma naslovi knjig razvrščeni po abecednem redu. V drobnem tisku so navedeni podatki, ključni pri dosedanjem in nadaljnjem raziskovanju provenience knjige s pomočjo starih knjižničnih katalogov. Na koncu je navedena veljavna signatura knjige v Semeniški knjižnici v Ljubljani (SKL).

Janez Gregor Dolničar

1. FELINI, PIETRO MARTIRE

Trattato nuovo delle cose maravigliose dell'alma città di Roma.

In Roma, per Andrea Fei, 1625.

SKL X I 18 čr.

2. IRENEO DELLA CROCE

Historia antica, e moderna: sacra, e profana, della città di Trieste, celebre colonia de' cittadini romani.

In Venetia, appresso Girolamo Albrizzi, 1698.

SKL V VII 3 rd.

---

⁶⁵ Thallmainer, *Abecedni katalog*.

3. MAYER, MATTEO

Roma septicolis antiqua, seu brevis discursus de septem montibus urbis Romae, de portis, et pontibus, aliisque antiquitatibus.

Romae, Giacomo Molo, 1687.

Knjigo navaja Thallmainer, *Abecedni katalog*, ki zvezek označuje kot »Digestum quotlibeticum parte II«. Izvod istega dela kakor knjiga, navedena kot enota 9. Werth, *Catalogus librorum*, in Volc, *Index Bibliothecae maioris*, knjige ne omenjata. Ni je več v razvidu.

4. ROMA SACRA

Roma sacra antica, e moderna.

In Roma, per Giovanni Battista Molo, 1687.

Popravljen in razširjen izdaja knjige, navedene kot enota 1. SKL X I 17 čr.

5. VITRUVIUS POLLIO, MARCUS

Vitruvius iterum et Frontinus a Iocundo revisi repurgatique quantum ex collatione licuit.

Florentiae, sumptibus Philippi de Giunta, 1513.

Knjigo navajata Thallmainer, *Abecedni katalog*, in Thallmainer, *Stvarni katalog*. Werth, *Catalogus librorum* (Fol. 265), jo še navaja. Volc, *Index Bibliothecae maioris*, je ne omenja. Ni je več v razvidu.

Janez Anton Dolničar

6. MORMILE, GIUSEPPE

Descrittione della citta di Napoli, e del suo amenissimo distretto. Et dell' antichita della citta di Pozzuolo.

In Napoli, nella stampa di Egidio Longo, 1625.

Druga izdaja. SKL X I 22 čr.

7. SCOTO, FRANCESCO

Itinerario, ovvero nova descrizione de' viaggi principali d'Italia.

Padova, per Matteo Cadorin, 1654.

Knjigo navaja Thallmainer, *Abecedni katalog*. Thallmainer, *Stvarni katalog*, navaja posebej poglavje »Descrittione di Roma con le cose notabili«. Werth, *Catalogus librorum* (Fol. 232), jo še navaja. Volc, *Index Bibliothecae maioris*, je ne omenja. Ni je več v razvidu.

Janez Krstnik Prešeren

8. KIRCHERUS, ATHANASIUS

Obelisci Aegyptiaci nuper inter Isaei Romani rudera effossi interpretatio hieroglyphica.

Romae, ex typographia Varesii, 1666.

Knjigo navaja Thallmainer, *Abecedni katalog*. Werth, *Catalogus librorum* (Fol. 138), jo še navaja. Volc, *Index Bibliothecae maioris*, je ne omenja. Ni je več v razvidu.

9. MAYER, MATTEO

Roma septicollis antiqua, seu brevis discursus de septem montibus urbis Romae, de portis, et pontibus, aliisque antiquitatibus.

Romae, Mascardi, 1677.

Knjigo navaja Thallmainer, *Abecedni katalog*. Izvod istega dela kakor knjiga, navedena kot enota 3. Werth, *Catalogus librorum*, in Volc, *Index Bibliothecae maioris*, knjige ne omenjata. Ni je več v razvidu.

10. ROSINUS, IOANNES

Antiquitatum Romanarum corpus absolutissimum.

Coloniae, sumptibus Bernardi Gualteri, 1619.

SKL W I 30 čr.

Žiga Krištof Herberstein

11. TOTTI, POMPILIO

Ritratto di Roma antica.

In Roma, per Andrea Fei, a spese di Pompilio Totti, 1627.

Thallmainer, *Abecedni katalog*, navaja, da se nahaja v: Gaspar Barth: *Erotodidascalus*, Hannoveriae 1625. Werth, *Catalogus librorum*, in Volc, *Index Bibliothecae maioris*, ne omenjata niti Tottijeva niti Barthovega dela. Ni ju več v razvidu.

Karel Jožef Apfaltrer

12. SEBASTIANI, PIETRO DE'

Roma avanti, e doppio Romolo, investigata nelle sue ruine per la Facilità de' Forastieri.

In Roma, per Francesco Tizzoni, 1679.

SKL u V 17 rd.

Škofijski dvorec v Ljubljani

13. GAMUCCI, BERNARDO

Libri quattro dell'antichità della città di Roma.

In Venetia, per Gio. Varisco e Compagni, 1565.

Thallmainer, *Abecedni katalog*, zvezek označuje kot »Influxiones quotlibeticae«. SKL V IV 2 čr.

14. PARRINO, DOMENICO ANTONIO

Moderna distintissima descrizione di Napoli, città nobilissima, antica e fedelissima.

In Napoli, nuova stamperia del Parrino, 1703–1704.

SKL X II 2, 3 čr.

15. ROSSI, FILIPPO DE'

Descrizione di Roma antica e moderna. Tomo I–II.

In Roma, Michel' Angelo e Pier Vincenzo Rossi, 1708.

SKL X II 10, 11 čr.

16. ROSSINI, PIETRO

Il Mercurio Errante delle Grandezze di Roma, tanto antiche, che moderne.

In Roma, Giovanni Molo, 1693.

Prva izdaja. SKL u IV 31 rd.

Neznana provenienca

17. SARAYNA, TORELLUS

De origine et amplitudine civitatis Veronae.

Veronae, ex officina Antonii Putelleti, 1540.

Knjigo navaja Thallmainer, *Abecedni katalog*, ki zvezek označuje kot »Eutropius Monachus p.: Insigne Volumen, Historiae Romanae compendium«. Werth, *Catalogus librorum*, in Volc, *Index Bibliothecae maioris*, knjige ne omenjata. Ni je več v razvidu.

Francišek Jožef Thallmainer

18. PALLADIO, ANDREA

Antiguedades dela ciudad de Roma. In: *Las cosas maravillosas dela sancta ciudad de Roma.*

En Roma, Guglielmo Facciotto, 1628.

Knjigo navaja Thallmainer, *Abecedni katalog*, ki zvezek označuje kot »Caverna protribus opusc.« Thallmainerjev osebni nakup. Werth, *Catalogus librorum*, in Volc, *Index Bibliothecae maioris*, je ne omenjata. Ni je več v razvidu.

19. PALLADIO, ANDREA

I quattro libri dell'architettura.

In Venetia, appresso Bartolomeo Carampello, 1581.

Thallmainer pridobil z zamenjavo. SKL y VI 7 rd.

20. ROSSI, FILIPPO DE'

Descrizione di Roma antica.

Roma, 1739.

Knjigo navajata Thallmainer, *Abecedni katalog*, in Volc, *Index Bibliothecae maioris*, pri katerem ima signaturo SKL V VIII 22, 23, vendar je ni več v razvidu. Verjetno Thallmainerjev nakup. Werth, *Catalogus librorum*, je ne omenja.

VIRI

Vsi navedeni viri se nahajajo v Semeniški knjižnici v Ljubljani (SKL).

BIBLIOTHECA GERBEZIANA – *Bibliotheca Gerbeziana*. Ljubljana ok. 1718.

SKL, nepaginirani rokopis brez signature.

CHURELICHZ, *Breve, e succinto racconto* – Churelichz, L.: *Breve, e succinto racconto del Viaggio, solenne Entrate, & ossequiosi Vasallaggi, Essibiti alla Gloriosa Maestà dell' Augustissimo Imperatore Leopoldo, dall' Eccelsi Stati e fedelissimi Vasalli dell' inclite Ducale Provincie di Stiria, Carinthia, Carniola, Goricia, Trieste, & c. principiato nel Mese di Giugno, e finito d' Ottobre L' Anno 1660*. Vienna 1661. Signatura: SKL u IV 30 rd.

THALLMAINER, *Abecedni katalog* – Thallmainer, F. J.: *Abecedni katalog Javne škofijske knjižnice v Ljubljani*. Ljubljana 1752–1768. SKL, nepaginirani rokopis brez izvirnega naslova in brez signature.

THALLMAINER, *Inventarische Extract* – Thallmainer, F. J.: *Inventarische Extract denen von Joseph von Thalberg hinterlassenen Büchern sambt dem Schatz Libell*. Ljubljana 1759. Signatura: SKL, rkp. 17.

THALLMAINER, *Stvarni katalog* – Thallmainer, F. J.: *Stvarni katalog Javne škofijske knjižnice v Ljubljani*. Ljubljana 1752–1768. SKL, nepaginirani rokopis brez izvirnega naslova in brez signature.

THALNITSCHER, *Catalogus librorum* – Thalnitscher, I. G.: *Catalogus librorum Bibliothecae Thalnitscherianae*. Ljubljana 1692. Signatura: SKL, rkp. 17.

THALNITSCHER, *Descriptio Urbis Venetiae, Urbis Patavinae* – Thalnitscher, A. S.: *Descriptio Nobilissimae Urbis Venetiae, Descriptio Urbis Patavinae*. Goritiae 1703. Signatura: SKL, rkp. 79.

VOLC, *Index Bibliothecae maioris* – Volc, J.: *Index Bibliothecae maioris in Seminario clericorum Labaci*. Ljubljana 1840. SKL, nepaginirani rokopis brez signature.

WERTH, *Catalogus librorum* – Werth, I. F.: *Catalogus librorum impressorum in bibliotheca hac episcopali ad usum publicum destinata asservatorum, ordine alphabetico grata methodo concinatus*. Ljubljana 1770. SKL, rokopis brez signature.

LITERATURA

- AKADEMSKE ČEBELE (1988) – *Akadske čebele ljubljanskih operozov*. Prev. P. Simoniti. Ljubljana 1988.
- BREN (1919) – Bren, H.: Za zgodovino akademije ljubljanskih operozov. *Carniola* 9 (1919), 205–217.
- DOLINAR (1993) – Dolinar, F. M.: *Prošti novomeškega kapitlja. 1493–1993*. Novo mesto 1993.
- DOLNIČAR (2003) – Dolničar, J. G.: *Zgodovina ljubljanske stolne cerkve. Ljubljana 1701–1714*. Ur. A. Lavrič. Ljubljana 2003.
- KLEMENČIČ (1996) – Klemenčič M.: Nagrobnik ljubljanskega škofa Žige Herbersteina (1644–1716) v Perugi. *Kronika* 44 (1996), 8–10.
- LAVRIČ (1996) – Lavrič, A.: Umetnostni spisi Aleša Žige Dolničarja. *Acta historiae artis Slovenica* 1 (1996), 35–78.
- LAVRIČ (2001) – Lavrič, A.: Ustanavljanje umetnostnih akademij v Ljubljani na pragu 18. stoletja. Statut Academiae trium artium in Academiae incultorum. *Acta historiae artis Slovenica* 6 (2001), 67–82.
- LAVRIČ (2003a) – Lavrič, A.: Janez Gregor Dolničar in njegova Zgodovina ljubljanske stolne cerkve. V: DOLNIČAR (2003), 11–62.
- LAVRIČ (2003b) – Lavrič, A.: Zgodovina ljubljanske stolne cerkve po dokumentih Janeza Antona Dolničarja. V: DOLNIČAR (2003), 443–495.
- MASCHIO (1997) – Maschio, R.: Caroto (Carotis; Carotto), Giovanni. V: *Allgemeines Künstlerlexikon*, Bd. 16. München-Leipzig 1997, 523–524.
- MIKLAVČIČ (1952) – Miklavčič, M.: Prešeren Janez Krst. V: *Slovenski biografski leksikon*, zv. 8. Ur. Franc Ksaver Lukman. Ljubljana 1952, 564–566.
- PREMERSTEIN (1902) – Premerstein, A.: J. G. Thalnitschers Antiquitates Labacenses. *Jahreshefte des Österreichischen Archeologischen Instituts* 5 (1902), col. 7–32.
- RADICS (1863) – Radics, P.: Eine krainerische Gelehrten-Familie. *Blätter aus Krain* 7 (1863), 178–180, 182–184, 187–188, 190–191, 195–196, 199–200.
- RADICS (1909) – Radics, P.: Nadaljevanje Dolničarjeve “Epitome”. *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko* 19 (1909), 159–161.
- SIMONITI (1974) – Simoniti, P.: Med knjigami iz stare gornjegrajske knjižnice. *Zbornik narodne in univerzitetne knjižnice* 1 (1974), 17–48.
- SMOLIK (1959) – Smolik, M.: Kako so zidali semenišče v Ljubljani. *Kronika* 7 (1959), 90–96.
- SMOLIK (1967) – Smolik, M.: Franciscus Josephus Thallmainer. 1698–1768. *Muzikološki zbornik* 3 (1967), 47–53.
- SMOLIK (1975) – Smolik, M.: *Semeniška knjižnica v Ljubljani* (Kulturni in naravni spomeniki Slovenije 54). Ljubljana 1975.
- SMOLIK (1980a) – Smolik, M.: Thalnitscher (Dolničar) Aleš Sigismund.

- V: *Slovenski biografski leksikon*, zv. 12. Ur. Alfonz Gspan in Fran Petre. Ljubljana 1980, 71–72.
- SMOLIK (1980b) – Smolik, M.: Thalnitscher (Dolnitscher) Janez Anton. V: *Slovenski biografski leksikon*, zv. 12. Ur. Alfonz Gspan in Fran Petre. Ljubljana 1980, 72–73.
- SMOLIK (1980c) – Smolik, M.: Thalnitscher (Dolnizher, Dolnitscher) Janez Gregor. V: *Slovenski biografski leksikon*, zv. 12. Ur. Alfonz Gspan in Fran Petre. Ljubljana 1980, 73–76.
- SMOLIK (1994) – Smolik, M.: Janez Krstnik Prešeren in prva javna znanstvena knjižnica v Ljubljani. V: *Academia operosorum. Zbornik prispevkov s kolokvija ob 300-letnici ustanovitve*. Ljubljana 1994, 61–72.
- SMOLIK (2002) – Smolik, M.: *Bogoslovno semenišče in Semeniška knjižnica v Ljubljani*. Ljubljana 2002. Tipkopis pri dr. Marijanu Smoliku v Ljubljani.
- STESKA (1900) – Steska, V.: *Academia operosorum. Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko* 10 (1900), 37–54, 77–94.
- STESKA (1901) – Steska, V.: Dr. Anton Dolničar pl. Thalberg (1662–1714). *Dom in svet* 14 (1901), 65–74.
- ŠAŠEL KOS (2003) – Šašel Kos, M.: Emona was in Italy, not in Pannonia. V: *The Autonomous Towns of Noricum and Pannonia/Die autonomen Städte in Noricum und Pannonien. Pannonia*. 1 (Situla 41). Ur. M. Šašel Kos in P. Scherrer. Ljubljana 2003, 11–19.
- ŠKERLJ (1973) – Škerlj, S.: *Italijansko gledališče v Ljubljani v preteklih stoletjih*. Ljubljana 1973.
- URŠIČ (1975) – Uršič, M.: *Jožef Kalasanc Erberg in njegov poskus osnutka za literarno zgodovino Kranjske*. Ljubljana 1975.
- VALVASOR (1877–1879) – Valvasor, J. W.: *Die Ehre des Herzogthums Krain*. Rudolfsverth 1877–1879.
- VIDMAR (2004) – Vidmar, L.: Janez Gregor Dolničar v Loretu in Rimu leta 1679. *Acta historiae artis Slovenica* 9 (2004), 159–169.

Archaeological Guidebooks from the Libraries of the Operosi and Their Circle Housed in the Seminary Library in Ljubljana

Summary

Ljubljana's Academia Operosorum, which helped to regenerate scientific, cultural and artistic activities in the Carniola of the late 17th/early 18th century by introducing the influence of Baroque Italy, was deeply interested in researching and understanding the material and spiritual heritage of Roman antiquity. The Operosi believed that the memory of Emona, the ancient predecessor of Ljubljana, promised a successful development of the

modern city, since it symbolically connected Ljubljana with the historical and artistic centre of Europe, the city of Rome. On the one hand, such views on the ancient past were reinforced by Carniolan historians of the previous generation, Janez Ludvik Schönleben and Janez Vajkard Valvasor; on the other, they stemmed from their own observation of Roman monuments, based on their journeys to Italy undertaken immediately after their studies or during their service, and on reading specialised books, bought either on these occasions or in Ljubljana.

Many of these books are now housed in the Seminary Library in Ljubljana, as several Operosi donated their private libraries to this new public library, which they helped to establish in 1701. Janez Gregor Dolničar (1655–1719), a Ljubljana lawyer and historian, as well as one of the most prominent members of the Academia Operosorum, owned at least three guidebooks to Rome, written by Pietro Martire Felini and Matteo Mayer and containing detailed descriptions of mainly ancient monuments. His private library also included the architectural treatise by Vitruvius and the hydraulic treatise by Frontinus. Moreover, a few chapters of Dolničar's book on the history of Trieste, written by Father Ireneo della Croce, are devoted to the monuments of ancient Tergeste. Janez Anton Dolničar (1662–1714), the Dean of Ljubljana's Cathedral, owned a guide to Naples, written by Giuseppe Mormile and dealing mostly with ancient ruins in the countryside. Janez Krstnik Prešeren (1656–1704), the Provost of Ljubljana's Cathedral and the first President of the Academy, used the archaeological guide to Rome by Matteo Mayer and the thesaurus *Antiquitatum Romanarum corpus absolutissimum*. Bishop Žiga Kristof Herberstein (1644–1716) owned *Ritratto di Roma antica*, a guide to Roman ruins by Pompilio Totti. The Cathedral's Canon Karel Jožef Apfaltrer (died ca. 1708) likewise bought and read a guide to ancient Rome, *Roma avanti e doppo Romolo* by Pietro de' Sebastiani. In mid-18th century, three guides to Rome and one to Naples, furnished with many descriptions of ancient monuments, were brought from the library of the Bishop's Palace in Ljubljana. The oldest among them are *Libri quattro dell'antichita della citta di Roma*, published in Venice in 1565 by Bernardo Gamucci. The Seminary Library also houses a book of unknown provenance, namely a copy of the influential Renaissance treatise *De origine et amplitudine civitatis Veronae*, published by Torello Sarayna in 1540. In mid-18th century, librarian Frančišek Jožef Thallmainer (1698–1768) enriched the collection of literature on ancient Rome with three additional books.

The books discussed prove that the Operosi and their Carniolan contemporaries were mainly interested in the ancient monuments of the city of Rome, which continued to represent the most important destination of educational travel. The glorious past of the Eternal City was one of the chief

reasons why the Operosi saw Rome as the main centre of European culture and art and believed that modern Ljubljana should follow its example.

Naslov:

Luka Vidmar

*Inštitut za slovensko literaturo in
literarne vede ZRC SAZU*

Novi trg 2

SI-1000 Ljubljana

e-mail: Luka.Vidmar@zrc-sazu.si